

לקראת שבת

עיונים בפרשת השבוע

מדברי

הוד כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש
זצוקללה"ה נבג"מ זיע"א

שנה ב / גליון נד
ערש"ק פרשת מטות
ה'תשס"ה

פתח דבר

לקראת שבת פרשת מטות, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדיה, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון נד), והוא אוצר בלום מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זיע"א.

בקשר עם ימי בין המצרים וע"פ הוראתו הק' ללמוד בימים אלו בעניני בית הבחירה ד"בשכר קרייתה. . מעלה אני עליהם כאילו הם עוסקים בכנין הבית", הבאנו במדור 'חידושי סוגיות' ביאור בהל' בית הבחירה להרמב"ם - בענין שערי העזרה.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ובאיזהו מקומן אף עברו עריכה קלה, ושגיאות מי ביין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה מפיו של משיח, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

מעמו וראו כי טוב ה'

הננו לבשר לקהל הלומדים כי ניתן להרשם כמנויים על הקובץ ולקבלו מידי שבוע באמצעות הדואר

בסך 10 ש"ח בלבד לחודש
(דמי טיפול ומשלוח)

לפרטים נא לפנות לטלפון 03-9604832
(ניתן להשאיר הודעה)

יוצא לאור על ידי
'אור החסידות'

מכון תורני להפצת תורת החסידות

ת.ד. 2033 כפר-חב"ד, 72915
טלפון: 03.9604832 פקס: 03.9607370

תוכן העניינים

מקרא אני דורש

ביאור מה שנתן משה לחצי שבט מנשה נחלה בעבר הירדן הגם שלא ביקשו ממנו זאת כלל, ועל אף שלא היתה דעתו נוחה מבקשתם של בני גד ובני ראובן.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק כח עמ' 210 ואילך)

יינה של תורה

ביאור מה שהשווה משה רבינו את בקשת בני גד ובני ראובן לטענת המרגלים, הגם שלא דמי כלל, בהקדם הביאור בטענתם בפנימיות הדברים.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק ח עמ' 186 ואילך)

חידושי סוגיות

נחלקו אבוי ורבא במשנה דריש מדות "והלויים (שומרים) . . על חמשה שערי העזרה", אם היו רק ה' שערים או ז'. בשיחה זו מבאר רבנו כמה נחלקו התנאים בזה, ועפ"ז מיישב מדוע היה רבא מוכרח לאפושי מחלוקת ולהעמיד בשיטת תנא זה שהיו רק ה' שערים.

(חידושים וביאורים בהל' בית הבחירה סי' יד)

הוספה – דרכי החסידות

סיפורים, ביאורים ופתגמים בענין האמונה הפשוטה ומעלת עבודת האנשים הפשוטים, כשיטת וחידוש מורנו הבעש"ט בזה.

(מלוקטים מתורת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע מליובאוויטש)

מקרא אני דורש

נחלת חצי שבט מנשה בעבר הירדן – מעין לעתיד לבוא

ביאור מה שנתן משה לחצי שבט מנשה נחלה בעבר הירדן הגם שלא ביקשו ממנו זאת כלל, ועל אף שלא היתה דעתו נוחה מבקשתם של בני גד ובני ראובן

א. בפרשתנו (לב, א ואילך) מסופר אודות בקשת בני גד ובני ראובן לקבל כנחלה את עבר הירדן, שהתאימה עבור ה"מקנה רב" שהיה להם. לבסוף הסכים משה לבקשתם - "ויתן להם משה לבני גד ולבני ראובן ולחצי שבט מנשה . . את ממלכת סיחון גוי' עוג גוי'".

ולכאורה קשה: חצי שבט מנשה - מאן דכר שמיה? ! בכל הדיבורים בין משה רבנו עם בני גד ובני ראובן לא נזכר אפילו פעם אחת ש"חצי שבט מנשה" השתתפו בבקשה לקבל נחלה בעבר הירדן.

והנה, איתא בירושלמי (בכורים פ"א ה"ח) שישנו חילוק בין נחלת בני גד ובני ראובן לנחלת חצי שבט מנשה. בשייכות לנחלת בני גד ובני ראובן אין מתאים לומר "אשר נתת לי (ה') - דהרי "נטלתי לי מעצמי", ולכן (לדעת ר"י הגלילי) לא הביאו ביכורים. משא"כ "חצי שבט מנשה לא נטלו מעצמן" - "דויתן להם משה כתיב, והן לא בחרו מעצמן בתחילה כמו בני ראובן ובני גד".
וצריך ביאור: מכיוון שהן "לא בחרו מעצמן בתחילה", מדוע נתן להם משה נחלה בעבר הירדן?

הרמב"ן (לב, ג) מבאר ש"מתחלה לא באו לפניו שבט מנשה, אבל כאשר חלק הארץ לשני השבטים ראה שהיא ארץ גדולה יותר מן הראוי להם ובקש מי שירצה להתנחל עמהם, והיו אנשים משבט מנשה שרצו בה, אולי אנשי מקנה היו נתן להם חלקם".

אך לכאורה אין זה מובן, דהרי משה רבינו לא היה מרוצה מבקשתם של בני גד ובני ראובן, ועד שהשוה אותם למרגלים! ורק לאחר שאמרו "ואנחנו נחלץ חושים" והעמידו זאת בתנאי כפול וכו', הסכים משה רבינו לכך. ותמוה לגמרי: כיצד שייך לומר שמשה רבינו מלכתחילה חיפש ו"בקש מי שירצה להתנחל עמהם"?!

ועוד: מכך שהפסוק אינו מזכיר כלל שחצי שבט מנשה ביקשו לקחת חלק בעבר הירדן, משמע שהיה זה לגמרי מצד משה (וכפשוטת לשון הירושלמי הנ"ל "לא נטלו מעצמן").

ב. ויובן זה בהקדים מה שמצינו במדרש (במדב"ר נשא פי"ד, ז) בנוגע לרמזים שבפרשת קרבנות הנשיאים (לחנכות המזבח), שכו"כ פרטים מקרבן מנשה קשורים לירושת הארץ, ואחד מהם: ולזבח השלמים בקר שנים כנגד שבט מנשה שנחלק לשנים ולקח ב' חלקים בארץ, חציו בעבר הירדן וחציו בארץ כנען.

ומכך מובן, שנחלת שבט מנשה בעבר הירדן נחשבת כמעלה (וכפי שרואים ברמזים האחרים שבקרבנות הנשיאים, שמרמזים על מעלות שונות וענינים טובים).

ונמצא, שישנו שינוי עיקרי בין נחלת בני גד ובני ראובן ונחלת חצי שבט מנשה:

בנוגע לנחלת בני גד ובני ראובן, כתיב במדרש (במדב"ר סוף פרשתנו), שאפילו לאחר ההסכמה על בקשתם, נחשב זה כענין בלתי רצוי - "אתם חיבתם את מקניכם יותר מן הנפשות". משא"כ בנחלת חצי שבט מנשה, שלא היה בזה כל חסרון, אלא אדרבה - ענין נעלה הקשור עם קרבן מיוחד לקב"ה!

וצריך ביאור בזה גופא, מהי המעלה בקבלת הנחלה בעבר הירדן? ועוד - מלשון המדרש "כנגד שבט מנשה שנחלק לשנים ולקח ב' חלקים" משמע, שהמעלה אינה בזה שקיבלו נחלה (גם) בעבר הירדן, אלא מה ש"נחלק לשנים". וצריך להבין, מהי המעלה בכך שנחלקה נחלתם "לשנים"?

ג. ויש לומר הביאור בזה:

התורה מספרת (ברכה לד, א ואילך) "ויראהו ה' (למשה רבינו קודם הסתלקותו) את כל הארץ". ומובן, שלא היה זה לשם ראייה בעלמא, אלא פעולת משה פעלה "קידוש", וכפי שהגמרא אומרת (ב"ב נו, א ורשב"ם שם) "כל שהראהו הקב"ה למשה חייב במעשר".

אחד הביאורים בכך שדוקא משה רבינו היה צריך לראות את "כל הארץ" (ולפעול בה "קידוש"):

כל הענינים הקשורים בעצם מציאותם של בני נפעלו ע"י משה. וכמו שמצינו לתורה - "משה קיבל תורה מסיני ומסרה כו", ו"כל מה שתלמיד ותניק עתיד לחדש הכל ניתן למשה מסיני" (ראה מגילה יט, ב), ואפילו ה"תורה חדשה מאתי תצא" (ויק"ר פי"ג, ג) דלעתיד, נתנה במ"ת ע"י משה, אלא שמשית יגלה אותה.

וכך גם בענין הגאולה, דגם הגאולה העתידה קשורה במשה רבינו, וכמבואר בכתוב (מיכה ז, טו)

"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", דגם הנפלאות שבגאולה העתידה (הגם שהנם נעלים ביותר מגאולת מצרים - שהיה אחריה גלות) באות מכח הגאולה ממצרים - ע"י משה.

ומכיוון שירושת הארץ היא ענין עיקרי במציאותם של עם ישראל (נוסף לזה שזהו עיקרי לגבי קיום התומ"צ - שכו"כ מהם תלויות בארץ), היה גם זה צריך להיות קשור בפעולת משה רבנו, ולכן "ויראהו ה' את כל הארץ".

ד. והנה, בנוגע לירושת הארץ מצינו לעת"ל חידוש עיקרי - "ירחיב ה' אלקיך את גבולך" (ראה יב, ט), דאז יירשו גם את ארץ קיני קניזי וקדמוני (בנוסף לשבעה עממין).

ומכיון שכל הענינים צריכים להיות ע"י משה רבינו - וכנ"ל שאפילו ה"תורה חדשה" של משיח, גם נתנה ע"י משה - צריך לומר, דגם ירושת ארץ קיני קניזי וקדמוני (שלא נכללו ב"ויראהו ה' את כל הארץ") שייכת למשה רבינו.

וי"ל, שזהו הטעם שמשה רבנו נתן חלק בעבר הירדן לחצי שבט מנשה, דעבר הירדן הוא מעין ודוגמא לענין ד"ירחיב ה' אלקיך את גבולך", דזוהי הרי הוספה על "גבולך". דהרי גם להדעות (ראה אנציקלופדיה תלמודית ערך א"י, וש"נ) שגם עבר הירדן נכלל בארצות שהובטחו לאברהם בברית בין הבתרים, זוהי הרי הוספה על "ארץ כנען לגבולותיה" (כפי שמצויינים בפר' מסעי) - בדוגמת "ירחיב ה' אלקיך את גבולך".

וזוהו החילוק בין נחלת בני גד ובני ראובן לנחלת חצי שבט מנשה: נחלת בני גד ובני ראובן היתה (א) מצד בקשתם ו(ב) מצד שחבבו את ממונם, ו(ג) באופן שהיו מוכנים לוותר על חלקם בארץ "אשר נתן להם ה'".

משא"כ נחלת חצי שבט מנשה היתה באופן הפכי - שאת חלקם בעבר הירדן נתן להם משה רבינו, ועי"ז היתה ירושת הארץ בביאה ראשונה מעין ודוגמא לירושת הארץ לעת"ל.

ומהאי טעמא גופא נתן להם משה באופן של "חציו בעבר הירדן וחציו בארץ כנען" - להדגיש, שאצל בני מנשה לא היה ענין של ויתור ח"ו על נחלה בארץ ישראל - דהרי היה להם חלק גם בא"י. אלא זה היה בדוגמא לירושת הארץ לעת"ל שאז יהיה זה באופן ד"נחלק לשנים": חלק מבנ"י יהיו בארץ שבעה עממין, וחלקם - בארץ קיני קניזי וקדמוני.

יינה של תורה

רצונם של בני גד ובני ראובן – גילוי אלקות

ביאור מה שהשווה משה רבינו את בקשת בני גד ובני ראובן לטענת המרגלים, הגם שלא דמי כלל, בהקדם הביאור בטענתם בפנימיות הדברים

א. בפרשתנו (לב, א ואילך) מספרת התורה אודות בקשת בני גד ובני ראובן מאת משה רבינו לקבל את נחלתם בעבר הירדן, במקום חלקם המגיע להם בארץ ישראל - "ותן את הארץ הזאת לעבדיך לאחוזתה, אל תעבירנו את הירדן", משום ש"הארץ אשר הכה ה' לפני עדת ישראל ארץ מקנה היא, ולעבדיך מקנה" - ארץ זו מתאימה לצרכינו כאנשי מקנה.

המפרשים (אוה"ח הק' לב, ג וכן באלשיך) מבארים כי טענתם של בני גד ובני ראובן היתה כי אין צורך בעזרתם בכיבוש הארץ, משום שהקב"ה הוא הנלחם לבני ישראל - "הכה ה'". על כך השיב להם משה רבינו "האחיכם יבואו למלחמה ואתם תשבו פה?" - אמנם הקב"ה הוא הנלחם לבני ישראל, אך יש לצאת ולהלחם, ועליכם להשתתף במלחמה ככל אחיכם.

נוסף לזה, הוכיחם משה רבינו, הישארותכם בעבר הירדן עלולה לגרום לחלישות ופחד בלב העם מהמלחמה - "ולמה תניאון את לב בני ישראל מעבור אל הארץ?", משום שיראה שבגלל פחדכם מהמלחמה נשארים אתם בעבר הירדן. בהמשך לכך מוסיף משה רבינו ומוכיחם כי "הנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים" - שאף המרגלים (אבותיכם) הניאו את לב בני ישראל מלעלות לארץ.

בדברי משה רבינו יש להבין, מדוע השווה את בקשת בני גד ובני ראובן לקבלת חלק בעבר הירדן לחטא המרגלים? והרי המרגלים טענו בפני עם ישראל כי לא ניתן לכבוש את הארץ, ואילו בני גד ובני ראובן ידעו כי המלחמה היא בכוחו של הקב"ה, וודאי שניתן לכבוש את הארץ (-) "הכה

ה'"), אלא שרצונם היה לקבל נחלה בעבר הירדן משום שארץ זו התאימה לצרכיהם. כמו כן אינו מובן, מדוע היה על משה רבינו להוכיחם? באם היה דוחה את בקשתם, היו בני גד ובני ראובן מוכנים לעלות ולהשתתף בכיבוש ארץ ישראל, גם לולי דברי התוכחה. מדוע, אם כן, הוכיחם משה רבינו?

ב. רצונם של בני גד ובני ראובן להשאר בעבר הירדן - "ארץ מקנה", נבע מחפצם לעבוד את ה' ולעסוק בעבודה רוחנית ללא הפרעות. הם חפצו להיות רועי צאן, משום שמלאכה זו אינה כרוכה בטרדות רבות ואינה דורשת מהאדם להשקיע את כל מציאותו בענייני העולם והצרכים הגשמיים. בכניסה לארץ נדרשת מיהודי ההתעסקות בענייני העולם ובמציאות הגשמית, במטרה להחזיר בעולם את האור האלקי, על ידי קיום מצוות מעשיות בגשמיות. בני גד ובני ראובן סברו כי הדרך הנכונה לעבוד את ה' היא בהתנתקות מהגשמיות, ומסיבה זו, העדיפו להשאר בעבר הירדן ולעבוד כרועי צאן - עבודה המאפשרת התעסקות בעבודה רוחנית, ולא רצו להכנס לארץ ישראל, שם ידרשו לעסוק בבירור העולם והגשמיות.

כך יובן מדוע השווה משה רבינו את בקשת בני גד ובני ראובן לחטא המרגלים:

טענת המרגלים היתה כי עדיפה ההישארות במדבר על פני הכניסה לארץ, משום שהכניסה לארץ נראתה בעיניהם כירידה מדרגתם הרוחנית. במדבר היו בני ישראל מנותקים מהמציאות הגשמית - כל צרכיהם סופקו להם מלמעלה וכל עסקם היה בעבודה רוחנית, ואילו הכניסה לארץ קשורה בבירור וזיכוך מציאות העולם והגשמיות. המרגלים חפצו להתעלות בעבודתם הרוחנית, ולא רצו לפעול בבירור הגשמיות.

טענה זו נחשבת לחטא, משום שרצון העליון הוא בהפיכת מציאות העולם לכלי ראוי להשראת האלקות. מטרת העבודה בעולם היא לגלות את האלקות הטמונה בגשמיות, ולא די בעבודה רוחנית מופשטת.

אך עפ"ז קשה:

באם מטרת עבודת היהודי היא הפעולה במציאות הגשמית (הכניסה לארץ ישראל), אינו מובן מדוע הסכים משה רבינו לבקשת בני גד ובני ראובן, ואפשר להם לקבל את חלקם בעבר הירדן - דבר המורה על פרישה מהגשמיות, היפך רצון ה'?

ג. בעבודת הפיכת העולם לדירה ומשכן לאלקות שני פרטים: א. המשכת העצמות - בקיום מצוה גשמית נמשכת בעולם דרגת האלקות שלמעלה מכל הגבלה - עצמותו יתברך. ב. גילוי ההמשכה - האלקות הנמשכת בעולם על ידי קיום המצוות, באה לידי גילוי בלימוד תורה, מפני שבתורה ניכר בגלוי כי היא מאוחדת עם מציאותו של הקב"ה.

ככללות, נחלקים בני ישראל בעבודתם לשני סוגים: א. "מארי עובדין טבין" - בעלי מעשים טובים, אלו שעיקר עבודתם הוא בקיום המצוות. ב. "מארי תורה" - בעלי תורה, העוסקים בעיקר

בלימוד תורה.

שני סוגי עבודה אלו מקבילים לשני הפרטים בעבודת השכנת האלקות בעולם: "מארי עובדין טבין" הם אלו הפועלים את המשכת האלקות בעולם הגשמי - כי בקיום מצוה נמשכת האלקות בעולם, ואילו "מארי תורה" הם המגלים המשכה זו בעולם - בלימוד תורה מתגלית המשכת האלקות.

לעומת המרגלים שטענו כי תכלית העבודה היא בהישארות כל העם במדבר, בקשו בני גד ובני ראובן "אל תעבירונו את הירדן" - בני ישראל יעלו לארץ ואנו נשאר בעבר הירדן. כלומר, בני גד ובני ראובן ידעו כי עיקר העבודה הוא בבירור העולם, אלא שרצונם היה לעסוק בלימוד תורה, ובכך לפעול את גילוי ההמשכה האלוקית הנפעלת בקיום מצוות לבני בארץ ישראל. לעומת המרגלים שטענו כי אין צורך בהפיכת העולם לקדושה, הבינו בני גד ובני ראובן כי יש להכנס לארץ ולהתעסק בבירור העולם, אלא שחפצם היה לעבוד בפרישה מהגשמיות - הישארות בעבר הירדן (לימוד תורה), כחלק מהעבודה להמשכת האלקות בעולם.

בכדי לגלות שזו אכן היתה כוונתם היה צורך בדברי התוכחה:

בדברי תוכחתו, עורר משה רבינו בבני גד ובני ראובן מסירות נפש לצאת ולהלחם יחד עם אחיהם בכיבוש הארץ, "ואנחנו נחלץ חושים", ובכך הוכח כי רצונם להשאר בעבר הירדן היה כחלק מעבודת העלאת העולם לאלקות. לאחר דברי התוכחה הסכים משה רבינו לבקשתם, משום שאז הוברר כי רצונם לקבל נחלה בעבר הירדן הוא מפני חפצם להאיר ולגלות את ההמשכה הנפעלת בקיום מצוות.

חידושי סוגיות

בדין שמירת שערי העזרה

נחלקו אביו ורבא במשנה דריש מדות "והלויים (שומרים) . . על חמשה שערי העזרה", אם היו רק ה' שערים או ז'. לקמן מבאר רבנו במה נחלקו התנאים בזה, ועפ"ז מיישב מדוע היה רבא מוכרח לאפושי מחלוקת ולהעמיד בשיטת תנא זה שהיו רק ה' שערים

מוגש בזה בקשר עם הוראת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זיע"א ללמוד בימי בין המצרים מעניני בית הבחירה

"א"ל הקב"ה גדול קרייתה בתורה כבניינה, לך אמור להם ויתעסקו לקרות צורת הבית בתורה, ובשכר קרייתה שיתעסקו לקרות בה, מעלה אני עליהם כאילו הם עוסקים בבנין הבית". (תנחומא צו, יד)

(ולכן שנה התנא שהשמירה היתה רק "על חמשה שערי העזרה"). רבא אמר תנאי היא . . ואיכא תנא דאמר שבעה ואיכא תנא דאמר חמשה הו".

והרמב"ם ביד החזקה³ מביא את שתי המשניות: (א) "ושבעה שערים היו לה"⁴, (ב) "והיכן היו הלויים שומרים . . ועל חמשה שערי העזרה" - ומיד הוא מוסיף שם⁵ הטעם לזה

מקשה מדוע פוסק הרמב"ם כאביו

א. בתחילת מס' מדות: "בשלשה מקומות הכהנים שומרים בביהמ"ק כו' והלויים בעשרים ואחד מקום כו' חמשה על חמשה שערי העזרה כו'".

אבל להלן שם¹ שנינו "שבעה שערים היו בעזרה כו'" (ומפרטם) - ומתרץ בגמרא על קושיא זו שני תירוצים²: "אמר אביו תרי מינייהו (משבעת השערים) לא צריכי שימור

(3) ה"ל ביהב"ח פ"ה ה"ד. שם פ"ח ה"ח.
(4) ועד"ז כתב בהל' כלי המקדש פ"ז ה"ז.
(5) ה"ל ביהב"ח פ"ח שם.

(1) משנה ד.
(2) תמיד כז, א.

שעל השערים. שהתנא שבמשנה הראשונה ס"ל, שלא הי' אלא חמשה שערים (וממילא היתה השמירה על חמשה שערי העזרה); והתנא שבמשנה האחרת ס"ל (כמ"ש בפירושו) ששבעה שערים היו בעזרה, אבל הוא מודה שהשמירה היתה רק על חמשה שערים כי תרי מינייהו לא צריכי שימור נואביי ס"ל, שאין מחלוקת כלל וכו"ע ס"ל ששבעה שערים היו בעזרה ותרי מינייהו לא צריכי שימור].

ובזה מתורץ מה שפסק הרמב"ם שהשמירה היתה "על חמשה שערי העזרה. . שהרי הכהנים שומרים וכו" (כתירושו של אביי), כי גם לדעת רבא ס"ל כן לתנא דאמר "שבעה שערים היו בעזרה" והרמב"ם פוסק כתנא זה (לא כהתנא דס"ל חמשה הוו), כי זהו "דעת רבים" (כמ"ש בפיה"מ, כנ"ל).

מדוע מוכרח לומר דהמשניות חלוקות

ג. אבל לכאורה ביאור זה תמוה: מאחר (שגם) לרבא אין סתירה בין שני הענינים - (א) ששבעה שערים היו בעזרה ו(ב) שאעפ"כ השמירה היא (רק) על חמשה שערי העזרה - א"כ מהו הכרחו של רבא לומר דתנאי היא (ולאפושי מחלוקת), שאי אפשר למיקם את המשנה הראשונה ("חמשה על חמשה שערי העזרה") כתנא דמתני' האחרת שאומר ד"שבעה שערים היו בעזרה" (כתירושו של אביי), אלא מוכרח לומר שסבירא ל' דחמשה הוו?

ותמ' זו בולטת עוד יותר בפיה"מ, שאומר שני הענינים בחדא מחתא כנ"ל: (א) שהתנא דמשנה הראשונה ס"ל דחמשה שערים היו בעזרה (כתירושו של רבא), ו(ב) שגם חכמים שאמרו שבעה שערים היו בעזרה ס"ל ש"הי' המשמר על חמשה שערים מן השבעה" -

שהשמירה לא היתה אלא על חמשה משבעת השערים: "שהרי הכהנים שומרים על שער המוקד ועל שער הניצוץ"⁶.

היינו שהרמב"ם ס"ל כתירושו של אביי, שאין מחלוקת בין שתי המשניות, ותמוה⁷: למה פוסק הרמב"ם כאביי, הרי אביי ורבא הלכה כרבא⁸?

מיישב, דהיינו גם לשיטת רבא

ב. בפיה"מ⁹ כתב הרמב"ם שמ"ש במשנה ("חמשה על) חמשה שערי העזרה" זהו "לדעת ת"ק, לפי שיש מן התנאים מי שאמר חמשה שערים היו לעזרה והוא המדבר כאן, ויש מהם שאמר ז' והיא דעת רבים. . ולדעת החכמים הי' המשמר על חמשה שערים מן השבעה"¹⁰.

וצריך להבין, בתחילת דבריו כ' הרמב"ם לתרץ את הסתירה (מהמשנה שלא"ח"ז "שבעה שערים היו בעזרה") כתירושו של רבא - שזוהי מחלוקת תנאים ("תנאי היא"), והתנא של משנה זו ס"ל דחמשה הוו, ומסיים (כשיטת אביי) שגם לפי התנא ששבעה שערים היו בעזרה לא היתה השמירה אלא על חמשה שערים (מן השבעה) !?

ומוכרח לומר שהרמב"ם ס"ל שגם לרבא דאמר תנאי היא אין המחלוקת אלא במספר השערים בלבד, אבל לא בנוגע להשמירה

(6) ועד"ז פי' בה"מפרש" תמיד שם ד"ה אמר אביי. וברבינו גרשוש, פי' הרא"ש, ר"ש (ריש מדות), ועוד - פירשו באופן אחר. וראה משנה למלך להל' ביהב"ח פ"ח ה"ד.
(7) כמו שהקשה בהר המור"י להל' ביהב"ח שם. ועוד.
(8) ב"מ כב, ב. פרש"י פסחים עו, ב ד"ה אמר לך, ועוד - ראה אנציקלופדי' תלמודית ע' הלכה סכ"ו, וש"נ. וראה שם הדעות האם רק כשחולקים בדין כלל הוא או בכ"מ.
(9) ריש מדות.
(10) ועד"ז פי' ברע"ב ריש מדות.

ח' או י"ג¹⁹.

והנפק"מ בין השערים שיש להם דין שער לשאר השערים נוגע לכמה ענינים בהלכה, ומהם: (א) בנוגע לשמירת המקדש: רק השערים שדין שער להם צריכים שמירה²⁰, (ב) בנוגע לביאת מקדש: כשנכנס למקדש דרך השערים שאין להם דין שער, י"ל שאי"ז "דרך ביאה"²¹, (ג) בנוגע למזווה: לולא הלימוד²² "מה מת שהוא חול אף כל שהוא חול יצאו אלו שהן קודש", הי' הדין²³ שדוקא שערים

ולכאורה: מכיון שגם "לדעת החכמים הי' המשמר על חמשה שערים כו" א"כ למה לו למיקם המשנה דעל חמשה שערי העזרה כמ"ד חמשה שערים היו לעזרה, ולא כדעת חכמים ("דעת רבים") שאמרו ש"הי' המשמר על חמשה שערים כו" - כמו שהרמב"ם בעצמו ס"ל בס' יד החזקה¹¹?

מבאר דאין זה מחלוקת במציאות

ד. ויובן זה בהקדים הקושיא בלשון המשנה "שבעה שערים היו בעזרה כו": מכיון שהמשנה מונה את כל שבעת השערים - "שער הדלק וכו" - א"כ למה לו להתנא להקדים "שבעה שערים כו", ובלשון הש"ס¹²: מניא¹³ למה ליה¹⁴?

והביאור בזה: זה שמצינו כמה דעות במספר שערי העזרה - ה', ז', ח'¹⁵ וי"ג¹⁶ - אי"ז פלוגתא במציאות - כמה שערים היו שם כי אי אפשר שתהי' פלוגתא במציאות¹⁷ אלא לכו"ע היו שם י"ג שערים (כמובא במשנה¹⁶) והמחלוקת היא: כמה מ"ג השערים יש להם דין שער¹⁸ - ה', ז',

11 ואולי י"ל שדיוק הרמב"ם (והרע"ב) הוא מלשון המשנה "חמשה שערי העזרה" ולא "משערי". וראה שנויי נוסחאות במשניות שם. מלאכת שלמה שם. אבל גם ברמב"ם ה'ל' ביהב"ח פ"ה שם: "חמשה שערי העזרה" ולא "משערי".

12 שבת סט, א. וש"נ.

13 ראה ג"כ "ליקוטים" למשניות מדות שם מ"ג וד' (משוונים לרוד). וראה ג"כ באר שבע לריש תמיד.

14 אף שבדוחק י"ל דמרמו למספר גזברין כו' (תמיד כז, א).

15 תמיד שם.

16 מדות פ"ב מ"ו. שקלים פ"ו מ"ג.

17 ראה שד"ח כללים מע' המ"ם כלל קסד.

18 ראה עד"ז תוספות כתובות (קו, א ד"ה שבעה) לענין הפלוגתא אם היו ז' שערים או י"ג שערים - שאי"ז פלוגתא במציאות, כי אם, אם היו חשובים שיהיו השתחוואות כנגדם.

וראה ג"כ פ"י הרא"ש תמיד שם סד"ה אלמא.

19 בפיה"מ להרמב"ם (שהובא לעיל בפנים): "שיש . . מי שאמר חמשה . . ויש מהם שאמר ז' . . ויש מהם שאמר י"ג". וראה גם ירושלמי שקלים שם: מתניתין אבא יוסה . . ברם כרבנן כו'. וע"פ המבואר בפנים שהפלוגתא היא בדין (ולא במציאות) - צריך לומר, שפירוש "ויש מהם שאמר י"ג" הוא שלכולם הי' דין שער.

אבל גם למ"ד שהי' דין שער לכל הי"ג שערים, לא היתה שמירה בכולם* (ומה שהי' להם דין שער הוא רק לענין השתחוואה), כמ"ש בפ"י הרא"ש שבהערה הקודמת. אבל ראה מהרש"א כתובות שם.

20 ראה פ"י הרא"ש תמיד כו, ב (ד"ה הא כיצד): ומדקרי להו שערים אלמא גדולים היו וצריך כל חד מינייהו שימור לחודי'.

21 ראה שבועות יז, ב: דרך ביאה אסרה תורה. וראה מנחות כז, ב.

22 יומא יא, ב. וראה שם, רע"א: "כל השערים כו' לא הי' להם מזווה חוץ משער נקנור כו" (וברמב"ם ה'ל' מזווה פ"ו ה"ו: חוץ משער נקנור ושלפנים ממנו).

23 הטעם שהובאה נפקותא זו - אף שלמסקנת הש"ס אינה במזווה מפני שהוא בקדש - הוא בקשר לההתעוררות על מבצע מזווה, שבתקופה זו יש לו חשיבות מיוחדת כמדובר כמ"פ.

ועוד ועיקר - נפק"מ להלכה כשבונה בית וחומות צורת מקדש וחומות שלו (אלא שמשנה בקומתו וכיו"ב - שמעכב במקדש (ולכן מותר לבנותו - ראה נ"כ שו"ע יו"ד סו"ס קמא)

(* ועפ"ז מובן מה שכתמיד שם אינו מביא דיעה זו. וראה תוס' כתובות שם. פ"י הרא"ש שם.)

- אע"פ שלפועל היו י"ג שערים - הוא מפני שלשיטתו רק לחמשה שערים הללו הי' דין שער [ו'חמשה הוו' הכוונה - שערים שיש להם דין שער];

אבל התנא שבמשנה האחרת שאומר "שבעה שערים היו בעזרה", ס"ל ששבעה (מתוך י"ג השערים) יש להם דין שער, וממילא - כולם בכלל חיוב שמירה. ומה שהשמירה לא היתה אלא על חמשה שערי העזרה הוא מחמת כי תרי מינייהו לא צריכי שימור, והיינו [לא שאינם חייבים בשמירה אלא] - כהסברת הרמב"ם - "שהרי הכהנים שומרים על שער המוקד ועל שער הניצוץ" היינו ששני השערים נשמרים כבר ע"י הכהנים.

1. בזה מוסבר גם מה שיש להקשות על לשונו הנ"ל של הרמב"ם (בס' יד החזקה): "ועל חמשה שערי העזרה . . . שהרי הכהנים שומרים על שער המוקד ועל שער הניצוץ":

השמירה של הכהנים הרי לא היתה על שער המוקד ועל שער הניצוץ, אלא "בבית הניצוץ ובבית המוקד", כמ"ש במשנה²⁸ (והרמב"ם בעצמו מביא את זה כמה הלכות לפנ"29) - א"כ למה משנה הרמב"ם לכתוב "על שער³⁰ המוקד ועל שער הניצוץ"?

ולפי הנ"ל מובן: בזה מדגיש הרמב"ם שגם שני שערים אלו דין שער להם, וממילא חייבים בשמירה, ומה שאין הלויים שומרים

שדינם דין שער חייבים במזוזה, וכמו שנאמר "וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך"²⁴.

ולכן מקדימה המשנה "שבעה שערים היו בעזרה" - כדי לקבוע שרק שבעה שערים אלו יש להם גדר ודין שער²⁵ ולא האחרים.

[ועוד י"ל: ע"ד מה שאמרו חז"ל²⁶ עה"כ²⁷ "שש ערי מקלט תהיינה" - "עד שיהיו ששתן קולטות כאחת" - כן הוא גם בעניינו: ביתור הלשון "שבעה שערים היו בעזרה" מרמזת המשנה שכל שערים אלו הם מציאות אחת, ואם אין המספר המלא דשבעה שערים לא חל עליהם דין של שער העזרה - דצריך שמירה וכו'].

ה. ועפ"ז, מה שאמר רבא "תנאי היא" אין כוונתו למחלוקת במציאות (כמה שערים היו בפועל) אלא שהמחלוקת היא - כמה מהשערים יש להם דין שער:

מה שהתנא דמשנה הראשונה אומר שהשמירה היתה רק על חמשה שערי העזרה

ואינו שייך לחיוב מזוזה.

24) ראה תשובת הרמב"ם (נעתקה בכס"מ להל' מזוזה שם ה"ה) שעיקר המצוה לא תלה אותה אלא בשער כו'. וראה תשובת ר"א בן הרמב"ם בס' ברכת אברהם סי' מא. 25) עד"ז יש לתרץ מניינא דמשנה ג' "חמשה שערים היו להר הבית", אבל עפ"מ"ש במנ"ח (מצוה שסג) דהדין ד"דרך ביאה" הוא רק במקדש ולא בהר הבית - נפק"מ זו (דלעיל בפנים) אינה בשערים דהר הבית.

ומניינא דמשנה א' - "בג' מקומות כו' כ"א מקום כו'", ובמשנה ד' - "ג' בצפון וג' בדרום וא' במזרח", ועוד - י"ל כי מקראי ילפינן רק שצ"ל שמירה בכר"כ מקומות, שכהנים ולוים בנפרד (תמיד כו, א) וכמה בצפון וכו' (תמיד כו, א) - ולהעיר משינוי הסדר במשנה להסדר בקרא (דה"א כו, יז). ולהעיר משו"ת צ"צ חאו"ח סס"ז.

26) מכות ט, ב במשנה.

27) מטע"ל, יג.

28) ריש תמיד ומדות.

29) ה"ה.

30) במדות שם מ"ה "שלישי לו בית המוקד". אבל עדיין קשה שינוי הלשון ברמב"ם. ובמלאכת שלמה (מדות שם) מביא גירסא "שער בית המוקד" וכותב ע"ז: "כך מצאתי כו' והנאני".

ונמצא שהתנא מזכיר רק את השמירה (שע"י הכהנים) "בבית הניצוץ ובבית המוקד" ולאח"ז בענין השמירה של הלויים על שערי העזרה, הוא אומר "על חמשה שערי העזרה", וא"כ אם נאמר שתנא זה ס"ל שז' שערים היו בעזרה ומה שהשמירה היא על חמשה שערי העזרה הוא מחמת דתרי מינייהו לא צריכי שימור, נמצא שאינו מזכיר (אפילו ברמז) את חיוב השמירה שישנו על שער הניצוץ ושער המוקד;

ועוד וג"ז עיקר: במקום שאפשר לומר שתנא דוקא קאמר³³ ופירש דבריו³⁴ אין אומרים שזהו לאו דוקא וסתם וכו'.

ולכן סובר (רבא ו) הרמב"ם שתנא זה ס"ל שחמשה שערים היו בעזרה - רק חמשה שערים ה' להם דין שער ומחוייבים בשמירה³⁵.

ולכן, בספר היד, ששם כותב הרמב"ם פסק ההלכה (כדעת הרבים) ששבעה שערים היו לה, מדייק שמה שהשמירה היא רק על חמשה שערי העזרה הוא מחמת ששמירת הכהנים היא (לא רק "בבית הניצוץ ובבית המוקד" - כדעת הת"ק - אלא, שבדרך ממילא, השמירה היא גם) "על שער המוקד ועל שער הניצוץ".

עליהם, זהו מחמת שע"י שמירתם של הכהנים "בבית הניצוץ ובבית המוקד" הם כבר בדרך ממילא "שומרים על שער³¹ המוקד ועל שער הניצוץ".

כלומר: בדין השמירה בבית המוקד ובבית הניצוץ ישנם שני דינים: א) חיוב השמירה מחמת הבית (כמו בית אבטינס) - שזה שייך לכהנים. ב) מחמת השערים שבהם - שזה שייך (בעיקר) ללויים, אלא מכיון שע"י שמירתם של הכהנים בבית המוקד ובבית הניצוץ ישנה בדרך ממילא שמירה (גם) על שער המוקד ושער הניצוץ, לכן לא הוצרכו הלויים לשמור עליהם³².

עפ"ז מובן ההכרח לכך שהמשניות חלוקות

ז. עפ"י כהנ"ל מובן הטעם ש(רבא ו) הרמב"ם בפיה"מ ס"ל שהתנא (שבמשנה הראשונה) דאמר חמשה על חמשה שערי העזרה לא ס"ל כהתנא ששבעה שערים היו בעזרה אע"פ שגם לתנא זה לא היתה השמירה אלא על "חמשה שערים מן השבעה":

בתחילת המשנה מיירי התנא בכל המקומות שהי' על הכהנים והלויים לשמור, וז"ל המשנה: "בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד והלויים כו' חמשה על חמשה שערי העזרה".

(31) וצע"ק דהא כהן שעבד עבודת לוי ה"ז בל"ת (רמב"ם הל' כלי המקדש ספ"ג).

(32) ועצ"ע במשנה מדות פ"א מ"ה "והלויים מלמטון דלא כפיה"מ (מ"א) ודלא כבה"ל ביהב"ח (פ"ח ה"ח) ודלא . . . כאביי! והרמב"ם לא הביאו. וראה משנה למלך הל' ביהב"ח פ"ח ה"ד. ועוד. ויש להאריך בכ"ז. ואכ"מ.

(33) תה"ד הובא בט"ז שו"ע או"ח סשי"ט סק"ב.

(34) ראה דרכי שלום כללי הש"ס סי' שכ מתוד"ה יבמות כו, א. ועד"ז אפילו בנוגע לתושב"כ ראה רש"י וירא כא, לד: לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש.

(35) ושער הניצוץ והמוקד - או שאין להן דין שער ופטורים משמירה, או שנכללים ב"חמשה על חמשה שערי העזרה" והלויים שומרים שם (ולא שנפטרים ע"י שמירת הכהנים). וראה פי' הרא"ש תמיד כו, א ד"ה על ה' שערי העזרה וד"ה אלמא. משנה למלך שם. ואכ"מ.

דרכי החסידות

מלוקט משיחות, אגרות וכתבי
כ"ק אדמו"ר מוהר"י"צ מליובאוויטש נ"ע

ה'יריד' בבית פושט הנבלות

"כפי שהנשמות עומדות למעלה אין שום הבדל בין נשמה של תורה לבין נשמה של איש פשוט, וכן בהתגלותן אין שום הבדל בין נשמה לנשמה"

ה'יריד' והנחשים

מורנו הבעל שם טוב נסע פעם עם תלמידיו הצדיקים לישוב רחוק, באותו ישוב גר פרוש שישב על התורה ועל העבודה, והתנזר כליל מעניני העולם, ועל כל דבר היה אומר 'כך קיבלתי מאליהו'. היה בכוחו להסביר ענין לכל אחד, אפילו לאיש פשוט.

באותו ישוב גר גם איש פשוט, פושט נבלות, שהיה אומר הרבה תהלים, רק בשעת עבודתו, כשידיו היו מלוכלכות, לא אמר תהלים. הבעש"ט נכנס עם תלמידיו לביתו של האיש הפשוט, והורה להם לעצום את עיניהם ולהניח ידיהם האחד על כתף חברו, והחל לנגן ניגון, והם ראו מה שראו. התפלאו התלמידים מאוד, מהיכן מגיע ל'חורבה' קטנה כזו, 'יריד' שמימי כה גדול.

לאחר מכן הלך הבעש"ט עם תלמידיו לביתו של הפרוש, ושוב הורה להם לעצום את עיניהם ולהניח ידיהם כל אחד על כתף חברו וניגן ניגון בלחש, ותלמידיו ראו לפניהם נחשים ועקרבים.

והסביר להם הבעש"ט, כי למרות שכתוב בתנא דבי אליהו שהצם ד' ימים רצופים זוכה לגילוי אליהו, הנה יכול להיות שיהיה לו אמנם גילוי אליהו, אך לא גילוי הנשמה.

לאחר מכן אמר להם הבעש"ט לתלמידיו שישמעו ברכה מיהודי פשוט זה, כי המילים שלו בוקעות רקיעים.

“כולן מתאימות”

כפי שהנשמות עומדות למעלה אין שום הבדל בין נשמה של תורה לבין נשמה של איש פשוט, וכן בהתגלותן אין שום הבדל בין נשמה לנשמה. הוד כ"ק רבנו הזקן גילה שהנשמות מתאימות אפילו בהתגלותן כאן בעולם.

לכאורה כיצד הן דומות? יהודי שכשמתעורר משנתו בשעה שלוש לפנות בוקר והמחשבה הראשונה שלו היא תוספות, רמב"ם, רא"ש - כפי שסיפר לי גדול' מסויים, שמלבישת הבגדים התחתונים עד לנטילת ידיים תורצו לו שתי תוספות - עד ליהודי בעל עגלה שמתעורר משנתו, נוטל ידיו, ומצווה לאשתו להשקות את הסוסים ולתת לה מספוא, והוא רץ בינתיים לבית הכנסת לצאת ידי חובת תפילה, ולמרות שהוא מתפלל במנין, מכל מקום, כיצד יכולים לומר ששתי הנשמות שוות?

אלא הענין הוא, לכל נשמה השליחות שלה, ומצד כח המשלח - כל הנשמות שוות. כל נשמה נשלחת לבצע שליחות שלה.

כפי שמספרים בשם הוד כ"ק רבנו הזקן סיפור מגביר ובעל העגלה שלו. בעלי עסקים מזמנים עברו היו נוסעים להשיג סחורה רק בזמן מסויים בשנה, ובשאר הזמנים היו עוסקים בתורה. אירע שגביר ובעל העגלה שלו הגיעו לעיר ביום שישי אחר הצהריים. הגביר הלך לטבול לכבוד שבת, לבש בגדי שבת והלך לבית הכנסת. בלכתו ברחוב נתקל בעגלה גדולה ששקעה בכוץ, ומכיוון שעליו לקיים "עזוב תעזוב", ניגש לעזור. והיות שלא היתה לו שייכות לעבודה כזו, התלכלך כולו, ניזק ונעשה לבעל מום, וכך הגיע לבית הכנסת מלוכלך וניזוק.

ואילו בעל העגלה הלך אחרי המרחץ לבית הכנסת, הגיע לשם בשעה מוקדמת ואמר בינתיים תהילים. בפגשו בהרבה אורחים שהגיעו ממרחקים, הזמין אותם אליו לשבת, עד שהגיעו למספר של עשרה. אחרי קבלת שבת כשרצה הגבאי לחלק את האורחים בין הבעלי-בתים שבעיר, אמרו כל האורחים שיש להם כבר היכן לאכול.

אחרי התפילה חוזר הגביר לאכסנייתו מלוכלך וניזוק ואילו בעל העגלה מוביל איתו עשרה אורחים לאכול סעודת שבת. הגביר קיים מצות "עזוב תעזוב", ובעל העגלה - מצות הכנסת אורחים.

לאחר מאה ועשרים, כשדינם בא לפני בי"ד של מעלה, פסקו שעל בעל העגלה לרדת למטה לקיים מצות "עזוב תעזוב" ועל הגביר לרדת ולקיים מצות הכנסת אורחים. לכל אחד ישנה השליחות שלו, אלא שיש לדעת מהי השליחות, שלא להחליף בשליחותו של השני. אך מצד כח המשלח (כנ"ל) - כולם שווים.

(ספר השיחות ה'תש"ד עמ' קמ)

כל יהודי - ספר תורה

מורנו הבעל שם טוב נולד בשנת תנ"ח, וסימנו - נח"ת. הוא הביא נחת להקב"ה ולכל יהודי, אפילו לאנשים פשוטים.

ידועות הנסיעות שהיה הבעש"ט עורך בישובים ועיירות, מכנס אנשים נשים וטף ושואל אותם למצב בריאותם, פרנסתם וכדומה, כד שהיה מביא אותם לענות: השבח להשי"ת. על ידי כך עורר הבעש"ט את האמונה הפשוטה בכל היהודים, וגרם נחת רוח גדולה למעלה.

ידוע מה שאמר מורנו הרב המגיד ממעזריטש: הלוואי שננשק באהבה כזו ספר תורה כפי שהיה הבעש"ט מנשק את הילדים כשהובילם ל'חדר' כשהיה עוזר למלמד. כל יהודי הוא ספר תורה.

(ספר השיחות ה'חש"ד עמ' קמח)